

Deze notitie is een uitgave van het NIVEL. De gegevens mogen met bronvermelding (T. Meulenkamp, L. van der Hoek, H. Boeije, Rapportage participatiemonitor, update 2016. NIVEL, 2016) worden gebruikt. U vindt deze notitie en andere NIVEL-publicaties in PDF-format op www.nivel.nl

Rapportage participatiemonitor, update 2016

T. Meulenkamp, L. van der Hoek, H. Boeije

1. Leeswijzer

In 2015 is de laatste rapportage Participatiemonitor verschenen met cijfers over de participatie van mensen met beperkingen en ouderen in Nederland, over de periode 2008-2014¹. Deze notitie bevat een update van de kerncijfers uit deze rapportage met het jaar 2015. Het bevat de stand van zaken in 2015 (paragraaf 2), een samenvatting van de ontwikkelingen in de periode 2008-2015 (paragraaf 3) en toelichtende paragrafen met cijfers per doelgroep (paragrafen 4 t/m 7). Een uitgebreide beschrijving van het onderzoek en een methodische verantwoording vindt u in de laatste rapportage van de participatiemonitor. We noemen vier punten die van belang zijn bij het lezen van deze notitie:

1. De cijfers per deelgebied bevatten schattingen voor de betreffende populatie in Nederland. In de toelichtende tabellen staat tevens een 95% betrouwbaarheidsinterval (BI) vermeld. Een betrouwbaarheidsinterval geeft aan tussen welke waarden het werkelijke percentage ligt en zegt iets over de nauwkeurigheid van de schatting.
2. De 'totale' participatie bestaat uit een optelsom van de participatie op de verschillende deelgebieden. Deze deelgebieden wegen allemaal even zwaar bij de berekening van het cijfer voor de 'totale' participatie.
3. Ontwikkelingen in de totale participatie worden weergegeven met participatie-indexcijfers. Deze laten de ontwikkeling van de totale participatie zien ten opzichte van een indexjaar.
4. Om te kijken of er sprake is van een daadwerkelijke toe- of afname in participatie, zijn statistische toetsen toegepast. Hierbij wordt rekening gehouden met een bepaalde onzekerheidsmarge. In de tabellen staat daarom altijd aangegeven of sprake is van een daadwerkelijke (significante, met een grote waarschijnlijkheid grenzende, ($p < 0.01$)) toe- of afname in participatie.

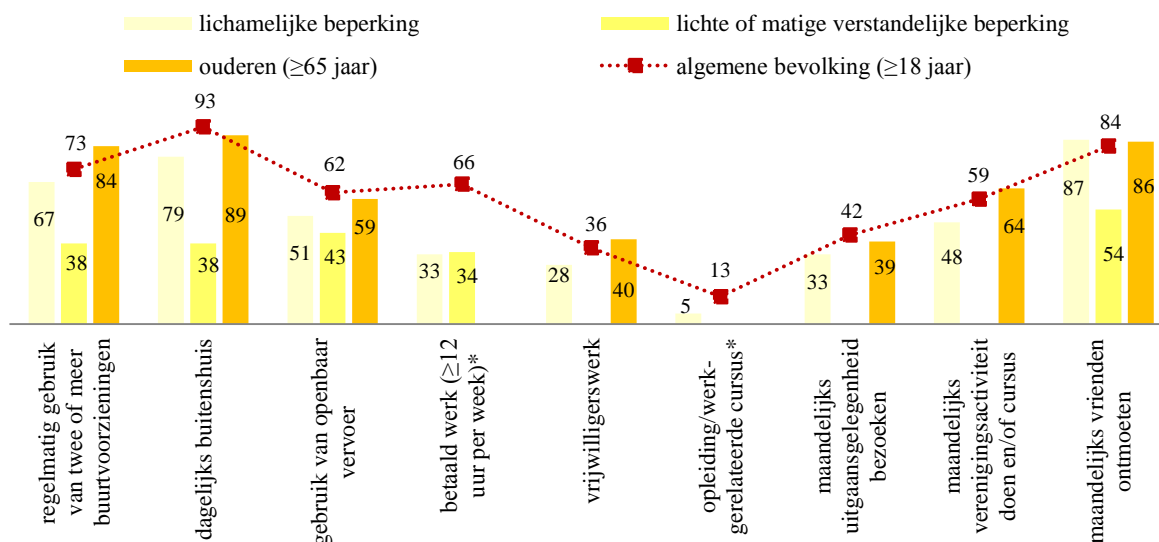
2. Participatie van doelgroepen op negen deelgebieden in 2015

Figuur 1 geeft inzicht in de participatie van mensen met beperkingen, ouderen en de algemene bevolking op negen deelgebieden in 2015. Het overkoepelende beeld dat uit deze figuur naar voren komt is in 2015 hetzelfde als in de jaren ervoor: op alle deelgebieden zijn er verschillen in participatie tussen de groep mensen met beperkingen en de algemene bevolking. Met name op het gebied van betaald werk zijn de verschillen groot. Op veel andere deelgebieden is de participatie van mensen met een verstandelijke beperking ook een stuk lager dan in de algemene bevolking. De participatie van ouderen (≥ 65 jaar) is vergelijkbaar met die van de algemene bevolking (met uitzondering van betaald werk en opleiding).

---

¹ Meulenkamp T, Waverijn G, Langelaan M, van der Hoek, L, Boeije H, Rijken M. Deelname aan de samenleving van mensen met een beperking, ouderen en de algemene bevolking. Rapportage participatiemonitor 2015. Utrecht: NIVEL, 2015.

Figuur 1: Participatie van mensen met een lichamelijke beperking, lichte of matige verstandelijke beperking, ouderen (≥ 65 jaar) en de algemene bevolking in 2015 (percentages)#

Om de algemene bevolking als referentiegroep goed zichtbaar te maken in de figuur, wordt een stippellijn weergegeven tussen de percentages. De cijfers zijn berekend op basis van de samenstelling van de betreffende groep in Nederland (op basis van o.a. leeftijd, geslacht, opleiding).

* <65 jaar. Bij mensen met een verstandelijke beperking gaat het om (on)betaald werk en zijn ook 65+-ers in dit cijfer meegenomen.

3. Samenvatting ontwikkelingen in participatie 2008-2015

Bij de groep mensen met een lichamelijke beperking zien we verschillende ontwikkelingen (zie paragraaf 4). Het percentage mensen dat vrijwilligerswerk doet is gestegen in de periode 2008-2015. Ook maken meer mensen met een lichamelijke beperking gebruik van het openbaar vervoer. Het percentage mensen met een lichamelijke beperking dat regelmatig gebruik maakt van twee of meer buurtvoorzieningen en dagelijks buitenshuis komt is echter gedaald in deze periode. Een optelsom van alle ontwikkelingen maakt dat de totale participatie van mensen met een lichamelijke beperking niet is toe- of afgenomen over de periode 2008-2015. De totale participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking is in de periode 2008-2015 ook niet toe- of afgenomen (zie paragraaf 5). Jongere mensen (15-39 jaar) met een verstandelijke beperking en mensen met een lichte verstandelijke beperking zijn echter minder gaan participeren. Dit uit zich met name op het gebied van werk: er is een afname van het percentage mensen met een verstandelijke beperking dat (on)betaald werk doet in de periode 2008-2015. Opvallend is verder dat de totale participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking de afgelopen vier jaar is gedaald. Dit heeft onder meer te maken met een afname in het percentage mensen dat maandelijks activiteiten in de vrije tijd onderneemt. De totale participatie van ouderen (≥ 65 jaar) is afgenomen in de periode 2009-2015, doordat minder ouderen regelmatig gebruik maken van buurtvoorzieningen en minder ouderen maandelijks deelnemen aan een verenigingsactiviteit (zie paragraaf 6).

De bovenstaande ontwikkelingen in participatie op deelgebieden zien we gedeeltelijk terug in de algemene bevolking (paragraaf 7). Ook in de algemene bevolking zijn minder mensen regelmatig gebruik gaan maken van buurtvoorzieningen en nemen minder mensen deel aan een verenigingsactiviteit. De overige ontwikkelingen in participatie van mensen met een beperking zien we niet terug bij de algemene bevolking.

4. Participatie van mensen met een lichamelijke beperking

De totale participatie² van mensen met een lichamelijke beperking is over de periode 2008-2015 niet toe- of afgenomen (Tabel 1). Ook in de afgelopen vier jaar (2012-2015) is er geen sprake van een toe- of afname. De participatie van mensen met een ernstige lichamelijke beperking is de afgelopen vier jaar echter afgenomen. Dit hangt samen met de bevinding dat minder mensen met een ernstige lichamelijke beperking regelmatig buurtvoorzieningen gebruiken, dagelijks buitenshuis komen en maandelijks verenigingsactiviteiten doen.

Tabel 1: De ontwikkeling van de totale participatie van mensen met een lichamelijke beperking over de periode 2008-2015 (participatie-indexcijfers)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015: Toe- of afname? (p<0.01)	2012-2015: Toe- of afname? (p<0.01)
Totale groep	104	104	104	104	107	104	106	103	Geen	Geen
Leeftijd										
15-39 jaar	114	117	115	121	120	114	115	112	Geen	Geen
40-64 jaar	108	105	105	105	109	106	106	105	Geen	Geen
≥ 65 jaar	94	99	98	96	101	98	102	98	Geen	Geen
Geslacht										
Man	100	101	98	100	103	101	102	98	Geen	Geen
Vrouw	106	106	106	106	110	106	108	106	Geen	Geen
Opleidingsniveau										
Laag opgeleid	94	97	98	97	100	97	99	96	Geen	Geen
Middelbaar opgeleid	109	110	104	106	109	105	106	104	Geen	Geen
Hoog opgeleid	121	118	121	122	126	123	125	124	Geen	Geen
Ernst van de beperking										
Lichte beperking	112	114	111	113	118	115	116	114	Geen	Geen
Matige beperking	99	100	100	99	100	96	101	98	Geen	Geen
Ernstige beperking	80	79	83	79	84	80	77	74	Geen	Afname
Huishouden										
Eenpersoonshuishouden	103	104	104	106	108	107	106	106	Geen	Geen
Meerpersoonshuishouden	104	105	103	103	107	103	105	102	Geen	Geen

Toelichting: De participatie-indexcijfers zijn afgeleid van het indexjaar 2006 (=100). Omdat getoetst wordt voor de periode 2008-2015, worden cijfers vanaf het jaar 2008 weergegeven.

² De totale participatie bestaat uit een optelsom van verschillende deelgebieden van participatie (Tabel 2).

Op vier deelgebieden zijn er veranderingen in de participatie van mensen met een lichamelijke beperking in de periode 2008-2015 (Tabel 2).

1. De participatie van mensen met een lichamelijke beperking in vrijwilligerswerk is toegenomen. De toename in vrijwilligerswerk is significant bij bijna alle subgroepen, met uitzondering van de groep mensen met een ernstige lichamelijke beperking en mensen jonger dan 40 jaar met een beperking. Mensen met een ernstige lichamelijke beperking en mensen onder de 40 jaar met een beperking zijn niet meer vrijwilligerswerk gaan doen in de periode 2008-2015.
2. Het percentage mensen met een lichamelijke beperking dat gebruik maakt van het openbaar vervoer is toegenomen. De toename is significant bij mensen in de leeftijd van 40-65 jaar, mensen met een matige lichamelijke beperking, mensen met een middelbare of hoge opleiding, mannen en vrouwen, alleenstaanden en mensen in meerpersoonshuishoudens.
3. Er is een afname in het percentage mensen met een lichamelijke beperking dat regelmatig gebruik maakt van twee of meer buurtvoorzieningen in de periode 2008-2015. Deze afname is significant bij alle subgroepen. Minder mensen maken regelmatig gebruik van de bank, postkantoor of pinautomaat, ook maken minder mensen regelmatig gebruik van de bibliotheek.
4. Er is een afname in het percentage mensen dat dagelijks buitenshuis komt in de periode 2008-2015. Deze afname is significant bij vrouwen, mensen met een matige lichamelijke beperking, mensen in meerpersoonshuishoudens.

Tabel 2: De participatie per deelgebied van mensen met een lichamelijke beperking over de periode 2008-2015 (percentage en betrouwbaarheidsinterval)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015: Toe- of afname? (p<0.01)	2012-2015: Toe- of afname? (p<0.01)
Regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen ¹	84 (81-86)	81 (79-84)	81 (79-84)	70 (67-73)	73 (69-76)	64 (60-67)	70 (66-73)	67 (63-70)	Afname	Geen
Dagelijks buitenshuis	86 (83-88)	82 (79-84)	82 (79-84)	82 (79-85)	80 (77-83)	83 (80-86)	80 (76-83)	79 (75-82)	Afname	Geen
Gebruik van openbaar vervoer ²	49 (46-53)	47 (44-50)	44 (41-47)	48 (45-51)	53 (50-57)	55 (51-59)	56 (52-60)	51 (48-55)	Toename	Geen
Betaald werk (≥12 uur per week) ³	37 (32-42)	35 (31-40)	38 (34-43)	38 (33-44)	40 (34-46)	34 (28-40)	34 (28-40)	33 (27-39)	Geen	Geen
Vrijwilligerswerk	19 (17-22)	20 (18-23)	19 (17-22)	23 (20-26)	27 (24-30)	26 (23-30)	27 (24-31)	28 (25-31)	Toename	Geen
Opleiding/werk-gerelateerde cursus ³	6 (4-8)	5 (3-7)	5 (4-8)	6 (4-9)	8 (6-12)	5 (3-9)	7 (4-11)	5 (3-9)	Geen	Geen
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	29 (27-32)	31 (28-34)	28 (26-31)	28 (25-31)	29 (26-32)	26 (23-30)	32 (28-35)	33 (29-36)	Geen	Geen
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus volgen	52 (49-55)	53 (50-56)	49 (46-53)	50 (47-54)	51 (47-54)	53 (48-57)	51 (47-54)	48 (44-52)	Geen	Geen
Maandelijks vrienden ontmoeten	81 (79-84)	84 (81-86)	83 (80-85)	86 (83-88)	84 (81-87)	84 (80-86)	84 (81-87)	87 (84-89)	Geen	Geen

¹ De cijfers fluctueren, mede door vraagwijziging in de jaren 2009 en 2010. Rekening houdend met deze vraagwijziging, kunnen we met grote waarschijnlijkheid concluderen dat er sprake is van een afname over de periode 2008-2015.

² In 2010 is er een afwijkende vraagstelling, waardoor het percentage lager uitvalt. Hiermee rekening houdend, kunnen we met grote waarschijnlijkheid concluderen dat er sprake is van een toename over de periode 2008-2015.

³ < 65 jaar.

Op de overige deelgebieden (betaald werk, volgen van een opleiding, maandelijks een uitgaansgelegenheid bezoeken, maandelijks een verenigingsactiviteit doen, maandelijks vrienden ontmoeten) is er geen toe- of afname in participatie in de periode 2008-2015.

De participatie van mensen met een lichamelijke beperking verschilt naar achtergrondkenmerken (Tabel 3). Door de jaren heen zijn er verschillen in participatie naar leeftijd, opleidingsniveau en ernst van de beperking. Ouderen (≥ 65 jaar) met een lichamelijke beperking participeren minder. Mensen met een lichamelijke beperking met een laag opleidingsniveau participeren significant minder dan degenen met een middelbaar of hoog opleidingsniveau. Tevens participeren mensen met een matige of ernstige lichamelijke beperking minder dan mensen met een lichte beperking.

Tabel 3: De totale participatie van mensen met een lichamelijke beperking over de periode 2008-2015: verschillen tussen subgroepen (participatie-indexcijfers)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totale groep	104	104	104	104	107	104	106	103
Leeftijd								
15-39 jaar	114	117*	115*	121*	120	114	115	112
40-64 jaar (referentie)	108	105	105	105	109	106	106	105
≥ 65 jaar	94*	99*	98*	96*	101*	98*	102	98*
Geslacht								
Man	100*	101*	98*	100*	103*	101	102*	98*
Vrouw (referentie)	106	106	106	106	110	106	108	106
Opleidingsniveau								
Laag opgeleid (referentie)	94	97	98	97	100	97	99	96
Middelbaar opgeleid	109*	110*	104*	106*	109*	105*	106*	104*
Hoog opgeleid	121*	118*	121*	122*	126*	123*	125*	124*
Ernst van de beperking								
Lichte beperking (referentie)	112	114	111	113	118	115	116	114
Matige beperking	99*	100*	100*	99*	100*	96*	101*	98*
Ernstige beperking	80*	79*	83*	79*	84*	80*	77*	74*
Huishouden								
Eenpersoonshuishouden	103	104	104	106	108	107	106	106
Meerpersoonshuishouden (referentie)	104	105	103	103	107	103	105	102

*Significant verschil met de referentiegroep ($p < 0.01$).

5. Participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking

Op basis van de gegevens verstrekt door naasten van mensen met een verstandelijke beperking is er geen toe- of afname in de totale participatie³ van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking over de periode 2008-2015 (Tabel 4). Jongere mensen in de leeftijd van 15-39 met een verstandelijke beperking zijn echter minder gaan participeren. De afname in participatie van jongeren op deelgebieden is (net) niet significant, maar bij elkaar opgeteld is de totale participatie afgenomen. Ook mensen met een lichte verstandelijke beperking zijn in de periode 2008-2015 minder gaan participeren. Ook bij deze groep is er een (net) niet significante afname op deelgebieden.

Als we kijken naar de afgelopen vier jaar (2012-2015) dan is er een significante afname in de totale participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking. Mannen en mensen met een lichte verstandelijke beperking zijn de afgelopen vier jaar minder gaan participeren. De afname in de totale participatie in de afgelopen vier jaar heeft onder meer te maken met een afname in het percentage mensen met een verstandelijke beperking dat maandelijks activiteiten in de vrije tijd onderneemt.

Tabel 4: De ontwikkeling in totale participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking over de periode 2008-2015, **volgens naasten** van mensen met een verstandelijke beperking (participatie-indexcijfers)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015: Toe- of afname? (p<0.01)	2012-2015: Toe- of afname? (p<0.01)
Totale groep	105	103	105	105	105	103	98	97	Geen	Afname
Leeftijd										
15-39 jaar	113	114	115	115	111	104	103	103	Afname	Geen
40-64 jaar	103	96	98	101	103	106	98	96	Geen	Geen
≥ 65 jaar	88	87	97	86	87	84	75	75	Geen	Geen
Geslacht										
Man	105	105	104	107	109	104	98	98	Geen	Afname
Vrouw	105	100	105	103	100	102	97	96	Geen	Geen
Ernst van de beperking										
Lichte beperking	123	120	121	121	120	118	109	109	Afname	Afname
Matige beperking	84	81	85	86	86	85	84	83	Geen	Geen

Toelichting: De participatie-indexcijfers zijn afgeleid van het indexjaar 2006 (=100). Omdat getoetst wordt voor de periode 2008-2015, worden cijfers vanaf het jaar 2008 weergegeven.

In de periode 2008-2015 is het percentage mensen met een verstandelijke beperking dat (on)betaald werk doet afgenomen (Tabel 5). Op de overige deelgebieden is er geen afname in de participatie in de periode 2008-2015.

Als we kijken naar de ontwikkelingen in de afgelopen vier jaar, dan zien we dat de participatie op de meeste gebieden niet is veranderd. Er is echter wel een afname in het percentage mensen met een verstandelijke beperking dat maandelijks activiteiten in de vrije tijd onderneemt.

³ De totale participatie bestaat uit een optelsom van verschillende deelgebieden van participatie (Tabel 5).

Tabel 5: De participatie per deelgebied van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking over de periode 2008-2015, **volgens naasten** van mensen met een verstandelijke beperking (percentage en betrouwbaarheidsinterval)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2008-2015: Toe- of afname? (p<0.01)	2012-2015: Toe- of afname? (p<0.01)
Maakt regelmatig gebruik van minimaal twee buurtvoorzieningen	47 (41-54)	39 (33-46)	47 (41-52)	40 (34-46)	43 (38-49)	36 (30-43)	39 (33-45)	38 (32-44)	Geen	Geen
Woont in een woonwijk	88 (82-92)	88 (82-92)	87 (82-90)	84 (80-88)	86 (81-90)	87 (81-91)	84 (79-88)	85 (79-89)	Geen	Geen
Woont in een woonwijk, zonder andere mensen met een verstandelijke beperking	32 (26-39)	32 (26-39)	32 (27-38)	35 (29-40)	33 (28-39)	33 (27-40)	35 (29-41)	33 (27-40)	Geen	Geen
Komt dagelijks buitenshuis in buurt of regio	48 (42-54)	45 (39-51)	46 (40-51)	43 (37-49)	46 (40-52)	45 (39-52)	43 (37-50)	38 (32-44)	Geen	Geen
Maakt weleens gebruik van het openbaar vervoer	42 (36-48)	42 (36-48)	44 (39-49)	49 (43-55)	46 (40-51)	46 (40-53)	44 (38-50)	43 (37-49)	Geen	Geen
Gaat naar activiteitscentrum of doet (on)betaald werk	94 (91-96)	92 (88-95)	93 (89-95)	93 (89-96)	95 (92-97)	96 (92-98)	93 (89-96)	95 (91-97)	Geen	Geen
Doet (on)betaald werk	42 (35-49)	44 (38-51)	44 (38-50)	40 (34-47)	35 (30-41)	40 (33-48)	36 (30-42)	34 (28-40)	Afname*	Geen
Onderneemt minimaal maandelijks activiteiten in vrije tijd	81 (75-85)	81 (76-86)	79 (74-83)	77 (72-82)	82 (77-86)	80 (74-84)	77 (71-81)	75 (69-80)	Geen	Afname
Onderneemt minimaal maandelijks activiteiten in vrije tijd, ook (georganiseerd) zonder mensen met een verstandelijke beperking	12 (9-17)	10 (7-15)	10 (7-14)	9 (6-13)	9 (6-13)	9 (6-13)	9 (6-13)	10 (7-14)	Geen	Geen
Ontmoet minimaal maandelijks vrienden of goede kennissen	48 (42-55)	55 (48-62)	57 (50-63)	60 (53-66)	59 (53-66)	60 (53-67)	58 (51-65)	54 (46-61)	Geen	Geen
Ontmoet minimaal maandelijks vrienden of goede kennissen, ook zonder een VB	36 (30-42)	39 (32-46)	41 (35-48)	41 (35-48)	40 (34-46)	40 (33-47)	37 (31-44)	37 (30-44)	Geen	Geen

* p=0.01.

Mensen met een matige verstandelijke beperking participeren minder dan mensen met een lichte verstandelijke beperking (Tabel 6).

Tabel 6: De totale participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking over de periode 2008-2015: verschillen tussen subgroepen (participatie-indexcijfers), **volgens naasten** van mensen met een verstandelijke beperking

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totale groep	105	103	105	105	105	103	98	97
Leeftijd								
15-39 jaar	113	114*	115*	115*	111	104	103	103
40-64 jaar (referentie)	103	96	98	101	103	106	98	96
≥ 65 jaar	88	87	97	86	87	84	75*	75
Geslacht								
Man (referentie)	105	105	104	107	109	104	98	98
Vrouw	105	100	105	103	100	102	97	96
Ernst van de beperking								
Lichte beperking (referentie)	123	120	121	121	120	118	109	109
Matige beperking	84*	81*	85*	86*	86*	85*	85*	83*

*Significant verschil met de referentiegroep (p<0.01).

6. Participatie van ouderen binnen de algemene bevolking

De totale participatie⁴ van ouderen (≥ 65 jaar) is afgenomen in de periode 2009-2015 (Tabel 7). Minder ouderen maken regelmatig gebruik van buurtvoorzieningen en nemen maandelijks deel aan verenigingsactiviteiten. De afname is significant bij mannen. Ook in de afgelopen vier jaar zien we een afname in de totale participatie van ouderen. Ouderen vanaf 75 jaar zijn minder gaan participeren. Het percentage ouderen van 75+ dat vrijwilligerswerk doet vertoont een piek in 2012, waardoor er sprake is van een afname in participatie in de periode 2012-2015.

Op twee deelgebieden is er voor de totale groep ouderen een afname in participatie in de periode 2009-2015 (Tabel 8):

1. Tussen 2009 en 2015 is het percentage ouderen dat regelmatig gebruik maakt van twee of meer buurtvoorzieningen gedaald. Dit heeft (deels) te maken met een afname in het gebruik van de bank/postkantoor/pinautomaat. Het regelmatig gebruik van buurtvoorzieningen is afgenomen onder mensen in de leeftijd van 65-74 jaar, mannen en mensen die alleen wonen.
2. In de periode 2009-2015 zijn minder ouderen tenminste maandelijks gaan deelnemen aan verenigingsactiviteiten. Deze afname kan (deels) worden toegeschreven aan een daling tussen 2009 en 2015 in het tenminste maandelijks deelnemen aan een religieuze bijeenkomst. Daarentegen is het percentage ouderen dat een cursus volgt voor plezier of persoonlijke ontwikkeling gestegen. De afname in het percentage ouderen dat deelneemt aan een verenigingsactiviteit heeft plaatsgevonden bij mensen in de leeftijd van 65-74 jaar, mannen, en bij ouderen die deel uitmaken van een meerpersoonshuishouden.

Op de overige deelgebieden is de participatie van ouderen niet toe- of afgenomen in de periode 2009-2015. Als we kijken alleen naar de afgelopen vier jaar (2012-2015), dan maken minder ouderen regelmatig gebruik van buurtvoorzieningen en doen minder ouderen vrijwilligerswerk. Deze laatste afname heeft te maken met een piek in 2012 in het percentage ouderen dat vrijwilligerswerk doet.

Tabel 7: De ontwikkeling in totale participatie van ouderen (≥ 65 jaar) in de periode 2009-2015 (participatie-indexcijfers)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2009-2015: Toe- of afname? ($p < 0.01$)	2012-2015: Toe- of afname? ($p < 0.01$)
Totale groep	100	98	97	101	97	94	96	Afname	Afname
Leeftijd									
65-74 jaar	105	99	97	103	97	95	100	Geen	Geen
≥ 75 jaar	94	97	96	97	96	93	90	Geen	Afname
Geslacht									
Man	98	95	91	95	93	89	92	Afname	Geen
Vrouw	102	101	101	105	99	98	99	Geen	Geen
Huishouden									
Eenpersoonshuishouden	103	100	95	98	103	94	95	Geen	Geen
Meerpersoonshuishouden	98	97	98	102	93	94	96	Geen	Geen

Toelichting: De participatie-indexcijfers zijn afgeleid van het indexjaar 2006 (=100). Omdat getoetst wordt voor de periode 2008-2015, worden cijfers vanaf het jaar 2008 weergegeven.

⁴ De totale participatie bestaat uit een optelsom van verschillende deelgebieden van participatie (zie Tabel 8).

Tabel 8: De participatie per deelgebied van ouderen (≥ 65 jaar) over de periode 2009-2015 (percentage en betrouwbaarheidsinterval)*

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2009-2015: Toe- of afname? (p<0.01)	2012-2015: Toe- of afname? (p<0.01)
Regelmatige gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen	87 (83-90)	90 (88-92)	84 (81-87)	90 (87-92)	81 (76-84)	79 (75-82)	84 (81-87)	Afname	Afname
Dagelijks buitenshuis	89 (85-92)	91 (88-93)	90 (87-93)	90 (87-92)	91 (87-94)	89 (86-91)	89 (86-91)	Geen	Geen
Gebruik van openbaar vervoer ¹	63 (57-69)	56 (52-60)	68 (63-73)	66 (61-70)	64 (59-69)	63 (59-67)	59 (55-63)	Geen	Geen
Vrijwilligerswerk	39 (34-45)	43 (40-47)	42 (38-47)	52 (48-57)	40 (35-45)	40 (36-44)	40 (37-44)	Geen	Afname
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	39 (34-45)	37 (33-40)	34 (30-39)	31 (27-36)	40 (35-45)	36 (33-40)	39 (36-43)	Geen	Geen
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus volgen	73 (68-78)	68 (65-72)	63 (58-67)	68 (63-72)	63 (58-68)	61 (57-65)	64 (60-68)	Afname	Geen
Maandelijks vrienden ontmoeten	93 (89-95)	88 (85-90)	86 (82-89)	88 (84-91)	90 (87-93)	86 (83-89)	86 (83-89)	Geen	Geen

* De deelgebieden betaald werk en opleiding worden hier niet vermeld, omdat weinig ouderen hierin participeren. Deze deelgebieden tellen wel mee in de berekening van het participatie-indexcijfer van de totale participatie.

¹ In 2010 is er een afwijkende vraagstelling, waardoor het percentage lager uitvalt.

In 2015 participeren ouderen vanaf 75 jaar en mannen minder dan respectievelijk ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar en vrouwen (Tabel 9).

Tabel 9: De totale participatie van ouderen (≥ 65 jaar) in de algemene bevolking over de periode 2009-2015: verschillen tussen subgroepen (participatie-indexcijfers)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totale groep	100	98	97	101	97	94	96
Leeftijd							
65-74 jaar (referentie)	105	99	97	103	97	95	100
≥ 75 jaar	94*	97	96	97	96	93	90*
Geslacht							
Man	98	95	91	95*	93	89	92*
Vrouw (referentie)	102	101	101	105	99	98	99
Huishouden							
Eenpersoonshuishouden	103	100	95	98	103	94	95
Meerpersoonshuishouden (referentie)	98	97	98	102	93	94	96

*Significant verschil met de referentiegroep (p<0.01).

7. Participatie van de algemene bevolking

De totale participatie⁵ binnen de algemene bevolking is afgenomen in de periode 2009 en 2015 (Tabel 10). Deze afname heeft (deels) te maken met een afname in het regelmatig gebruik van buurtvoorzieningen, het maandelijks deelnemen aan een verenigingsactiviteit en vrienden ontmoeten. De afname in totale participatie is significant voor mensen in de leeftijdscategorie 40-64 jaar, mensen van 65 jaar of ouder, vrouwen, lager opgeleiden, hoger opgeleiden en mensen uit meerpersoonshuishoudens.

Ook de afgelopen vier jaar (2012-2015) is er een afname in totale participatie: mensen in de leeftijdsgroep 40-64 jaar zijn minder gaan participeren. Dit heeft (deels) te maken met de bevinding dat minder mensen in de leeftijd van 40-64 jaar regelmatig gebruik maken van buurtvoorzieningen.

Op drie deelgebieden is er binnen de totale algemene bevolking een afname in participatie in de periode 2009-2015 (Tabel 11).

- 1) Minder mensen binnen de algemene bevolking zijn in de periode 2009-2015 regelmatig gebruik gaan maken van twee of meer buurtvoorzieningen. Deze afname geldt voor alle subgroepen. Minder mensen maken gebruik van de bibliotheek of de bank/postkantoor/pinautomaat. Ook berekend over de periode 2012-2015 is het percentage mensen dat regelmatig gebruik maakt van twee of meer buurtvoorzieningen significant afgenomen.
- 2) Tevens daalde in de periode 2009-2015 het percentage mensen dat tenminste maandelijks een verenigingsactiviteit doet. Deze daling is significant bij mensen van 40 jaar en ouder, vrouwen, middelbaar en hoog opgeleiden en mensen die deel uitmaken van een meerpersoonshuishouden. Minder mensen nemen maandelijks deel aan een religieuze bijeenkomst en minder mensen nemen maandelijks deel aan een vereniging zoals een zangvereniging. Het percentage mensen dat een cursus voor plezier of persoonlijke ontwikkeling volgt is daarentegen gestegen.
- 3) Er is een afname in het percentage mensen dat maandelijks vrienden ontmoet. Deze afname is significant bij mensen in de leeftijd van 40-65 jaar. Bij de overige subgroepen is de afname (net) niet significant.

---

⁵ De totale participatie bestaat uit een optelsom van verschillende deelgebieden van participatie (zie Tabel 11).

Tabel 10: De ontwikkeling in totale participatie van de algemene bevolking in de periode 2009-2015 (participatie-indexcijfers)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2009-2015: Toe- of afname? (p<0.01)	2012-2015: Toe- of afname? (p<0.01)
Totale groep algemene bevolking	100	93	94	95	96	92	92	Afname	Afname
Leeftijd									
18-39 jaar	105	94	97	97	98	98	97	Geen	Geen
40-64 jaar	101	95	95	98	99	91	92	Afname	Afname
65 jaar en ouder	89	88	88	86	87	82	86	Afname	Geen
Geslacht									
Man	98	92	93	95	95	91	93	Geen	Geen
Vrouw	102	95	95	96	98	93	91	Afname	Geen
Opleiding									
Laag opgeleid	87	83	81	81	78	79	77	Afname	Geen
Middelbaar opgeleid	99	91	92	92	100	90	92	Geen	Geen
Hoog opgeleid	111	104	106	109	104	104	103	Afname	Geen
Huishouden									
Eenpersoonshuishouden	101	92	97	98	95	93	93	Geen	Geen
Meerpersoonshuishouden	100	94	93	94	97	92	92	Afname	Geen

Toelichting: De participatie-indexcijfers zijn afgeleid van het indexjaar 2006 (=100). Omdat getoetst wordt voor de periode 2008-2015, worden cijfers vanaf het jaar 2008 weergegeven.

Tabel 11: De participatie per deelgebied van de algemene bevolking over de periode 2009-2015 (percentage en betrouwbaarheidsinterval)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2009-2015: Toe- of afname? (p<0.01)	2012-2015: Toe- of afname? (p<0.01)
Regelmatig gebruik van twee of meer buurtvoorzieningen	91 (87-94)	89 (85-91)	80 (77-83)	82 (79-85)	72 (63-80)	73 (70-76)	73 (70-75)	Afname	Afname
Dagelijks buitenshuis	96 (93-98)	94 (91-96)	94 (92-95)	94 (91-96)	98 (96-99)	92 (89-93)	93 (91-95)	Geen	Geen
Gebruik van openbaar vervoer ¹	58 (53-62)	42 (38-47)	59 (55-62)	59 (55-63)	65 (56-73)	58 (55-61)	62 (59-66)	Geen	Geen
Betaald werk (≥12 uur per week) ²	75 (68-80)	67 (61-72)	73 (68-78)	70 (65-75)	68 (54-79)	71 (66-75)	66 (62-70)	Geen	Geen
Vrijwilligerswerk	39 (34-44)	39 (34-44)	36 (32-40)	37 (34-41)	40 (31-49)	38 (34-41)	36 (33-39)	Geen	Geen
Opleiding/werk gerelateerde cursus ¹	16 (12-21)	10 (6-14)	12 (9-16)	15 (11-19)	16 (9-26)	12 (9-17)	13 (10-17)	Geen	Geen
Maandelijks uitgaansgelegenheid bezoeken	44 (39-49)	40 (35-45)	42 (38-46)	39 (36-44)	35 (26-44)	40 (37-44)	42 (39-46)	Geen	Geen
Maandelijks verenigingsactiviteit doen en/of cursus volgen	74 (69-78)	63 (58-67)	59 (56-63)	62 (58-66)	62 (53-71)	57 (54-61)	59 (55-62)	Afname	Geen
Maandelijks vrienden ontmoeten	90 (87-93)	90 (87-93)	90 (87-92)	90 (87-92)	92 (87-96)	85 (82-88)	84 (82-86)	Afname	Afname

¹ In 2010 is er een afwijkende vraagstelling, waardoor het percentage lager uitvalt.

² < 65 jaar.

Binnen de algemene bevolking verschilt de mate van participatie naar leeftijd en opleidingsniveau (Tabel 12). Mensen in de leeftijd van 65 jaar of ouder participeren minder dan mensen in de leeftijd van 40-64 jaar. Mensen met een middelbaar opleidingsniveau participeren meer dan mensen met een laag opleidingsniveau en minder dan mensen met een hoog opleidingsniveau.

Tabel 12: De totale participatie van de algemene bevolking over de periode 2009-2015: verschillen tussen subgroepen (participatie-indexcijfers)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totale groep algemene bevolking	100	93	94	95	96	92	92
Leeftijd							
18-39 jaar	105	94	97	97	98	98*	97
40-64 jaar (referentie)	101	95	95	98	99	91	92
65 jaar en ouder	89*	88*	88*	86*	87*	82*	86*
Geslacht							
Man	98	92	93	95	95	91	93
Vrouw (referentie)	102	95	95	96	98	93	91
Opleiding							
Laag opgeleid	87*	83*	81*	81*	78*	79*	77*
Middelbaar opgeleid (referentie)	99	91	92	92	100	90	92
Hoog opgeleid	111*	104*	106*	109*	104	104*	103*
Huishouden							
Eenpersoonshuishouden	101	92	97	98	95	93	93
Meerpersoonshuishouden (referentie)	100	94	93	94	97	92	92

*Significant verschil met de referentiegroep.